

Zařazení a název: Lekce 8: Sběr dat, experimentální ekonomie, mezinárodní srovnání

Autor (resp. autoři): Michal Kvasnička, Jiří Špalek, Jaroslav Nekuda

Datum vygenerování dokumentu: Pá 3. listopad 2017, 14:03:35 CET

Upozornění: Obsahem tohoto dokumentu je část učebního textu e-learningového kurzu Akademické psaní, která byla vybrána a automaticky převedena z interaktivní osnovy z IS MU za účelem usnadnění tisku a možnosti studia v elektronických čtečkách typu Kindle, iPad apod. Přestože je naší snahou, aby se tento dokument po obsahové stránce v maximální možné míře shodoval se zdrojovou osnovou, nelze vyloučit, že při převodu mohlo dojít ke ztrátě či „zašumění“ některých publikovaných informací, nevykreslení některých obrázků či speciálních symbolů, rozhození formátování a podobným neduhům v důsledku automatického převodu. V případě nejasností je nutné správnost zobrazovaných informací ověřit přímo v příslušné interaktivní osnově v IS MU. V podobném duchu je žádoucí nahlédnout do osnovy v IS MU v případě citovaných zdrojů – úplný seznam literatury není součástí tohoto dokumentu. Tento dokument byl vytvořen **výhradně** pro studenty kurzu Akademické psaní a bez souhlasu autora **není povoleno jej šířit** třetím osobám.

1 Empirický výzkum I: sběr dat, experimentální ekonomie, mezinárodní srovnání

1 Sběr dat

Autorem této části je Michal Kvasnička

Typickým cílem empirické práce je testování hypotéz, analýza vlivu jedné veličiny na druhou, zjišťování kvantitativního významu určitého vlivu atd., a to pomocí údajů, které získáme pozorováním, experimenty, pomocí dotazníků apod. Existuje mnoho metod, jak provádět empirický výzkum. V moderní ekonomii je nejobvyklejší kvantitativní výzkum, tj. výzkum založený na vyhodnocování kvantitativních (tj. číselných) dat. Některé disciplíny provádějí i kvalitativní výzkum, který v principu umožňuje hlubší vhled, protože neomezuje zkoumání na číselné charakteristiky. Nicméně i v kvalitativním výzkumu je často užitečné zkoumané jevy kvantifikovat, protože to umožní jejich statistickou analýzu. Empirický výzkum je možné rozdělit do dvou částí, které na sebe navazují. V první získáme data a ve druhé je analyzujeme. První částí se budeme zabývat v tomto, druhou v následujícím oddíle.

Prvním krokem při empirickém výzkumu je rozhodnutí, jaká data budete potřebovat. K tomuto rozhodnutí potřebujete mít určitou teorii (model), jak věci fungují. Teorie vám napoví, která data jsou pro zkoumaný jev podstatná. Druhým krokem je **operacionalizace dat**. Teorie obvykle obsahují pouze konceptuální proměnné,

jako jsou peníze, investice, cenová hladina apod. Vy musíte stanovit, jak tyto veličiny změříte, tj. jakou empirickou veličinou nahradíte daný teoretický koncept. V případě peněz se např. musíte rozhodnout, zda peníze budete aproximovat empirickým peněžním agregátem M1, M2, nebo si sestavíte vlastní agregát. Podobně se musíte rozhodnout, zda teoretický koncept cenové hladiny nahradíte indexem spotřebitelských cen, deflátorem HDP nebo něčím jiným. V mnoha případech si budete muset sestrojít nějakou vlastní veličinu.

Ve většině případů je příliš pracné či dokonce nemožné získat požadované hodnoty od všech subjektů, které vás zajímají. Pokud chcete např. zjistit, jak se vyvíjejí ceny nemovitostí, nemůžete dost dobře sledovat ceny všech nemovitostí, ale musíte si z nich vybrat. Tomuto procesu výběru se říká **vzorkování** (*sampling*). Důležité je vybrat ze zkoumané populace takový vzorek, který věrně reprezentuje vlastnosti celé populace. Pokud je váš vzorek zkreslený, nebude možné zobecnit výsledky vašeho šetření na původní populaci. Pokud byste se zajímali např. o ceny bytů v Brně, neměli byste volit všechny byty v Masarykově čtvrti, protože váš vzorek by zahrnul nadprůměrný počet drahých, luxusních bytů. Svůj vzorek musíte vybrat buď náhodně nebo systematicky tak, aby statistické rozdělení vzorku odpovídalo statistickému rozdělení celé populace. Znalost statistiky vám pomůže nejen s volbou vzorku, ale umožní vám i odhadnout, kolik prvků by měl váš vzorek mít.

Při volbě proměnných a jejich vzorkování potřebujete získat data, která mají dostatečnou variabilitu jak exogenních, tak endogenních proměnných. V experimentech se např. volí jednotlivé úrovně parametrů (*treatments*) tak, aby sledovaná veličina nabývala při různých parametrech dostatečně odlišné hodnoty, aby bylo možné statisticky zamítnout hypotézu, že je střední hodnota této veličiny stejná při všech hodnotách parametrů. Pokud je to možné, je vhodné využít data z tzv. **přirozených experimentů**. Přirozený experiment vzniká v situaci, kdy došlo ke skokové změně nějaké veličiny nebo když sledovaná veličina nabyla z nějakého důvodu v různých jinak srovnatelných firmách či územích různých hodnot. Pokud např. chcete zjistit vliv legalizace střelných zbraní na počet vražd, můžete získat data, která zahrnují údaje jak z doby před legalizací, tak po ní. Jinou variantou je získat data ze dvou různých států s podobnou populací, kde v jednom státě je držení střelných zbraní legální, zatímco v druhém ne.

Před tím, než začnete data sbírat, musíte mít nejprve jasno, jak je budete analyzovat. Je zbytečné sebrat data, která později nebudete umět zpracovat. Protože je sběr dat časově i finančně náročný, měli byste si dopředu dobře rozmyslet, jaká data budete potřebovat a co s nimi budete dělat.

Pokud víte, jaká data potřebujete, můžete přistoupit k jejich sběru. Nejjednodušší možností je koupit hotová data např. na statistickém úřadě. Některá data bývají dokonce k dispozici zdarma. Pokud data, která potřebujete, nesesbíral někdo jiný, budete si je muset sesbírat sami. Zde máte v principu dvě možnosti. Za prvé, tzv. **polní** (*field*) **data** získáte pozorováním sledovaných jevů v jejich přirozeném

prostředí. Můžete např. pozorovat vývoj cen na internetovém obchodním portále, provést dotazníkové šetření či řízený rozhovor. Druhou možností je provést ekonomický **experiment**. Hlavní výhodou experimentu je, že svá data získáte za řízených podmínek, což výrazně usnadní jejich analýzu. Hlavní nevýhodou experimentů je, že si nemůžeme být zcela jistí, jak experiment koresponduje s běžnou realitou.

Pokud se chcete zabývat empirickou prací, zvažte absolvování předmětu *Metodologie empirického výzkumu*. Můžete si také přečíst následující knihy:

- BABBIE, E. *The Practice of Social Research*. 3rd ed. Wadsworth: Cengage Learning, 2010. ISBN 9780495598411.
- THOMSON, W. *A Guide for the Young Economist*. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2001. ISBN 026220133X.
- WYRICK, Thomas L. *The Economist's Handbook: A Research and Writing Guide*. Cheltenham: Edgar, 2009.

2 Experimentální ekonomie

Tuto část napsal Jiří Špalek.

„Metoda experimentální ekonomie je založena na možnosti v laboratoři navodit reálně existující mikroekonomický systém. Tento systém simuluje reálný jev, jenž je předmětem studia. Subjekty (obvykle studenti) v jeho rámci činí svá rozhodnutí, která ústí v individuální finanční odměny, jejichž výše je závislá na těchto rozhodnutích.“ (Alm, Jacobson, 2007).

Jednou z nejmladších a nesporně i nejzajímavějších metod ekonomického zkoumání je ekonomický experiment. Ačkoli byly první experimenty provedeny již v polovině minulého století, byla možnost laboratorního testování ekonomických modelů po dlouhou dobu vylučována. Laboratorní experimenty začaly do ekonomické vědy pronikat v šedesátých letech dvacátého století a jejich boom nastal v letech osmdesátých.

Dominantní pozornost experimentální ekonomie je věnována mikroekonomickým modelům. Možnost experimentálního ověřování makroekonomických modelů je v současné době předmětem mnoha úvah, nicméně funkční makroekonomické experimenty jsou zatím spíše nerealizovatelné. Příčinou jsou nepochybně zejména rozpočtové a politické důvody.

Lze říci, že prakticky již neexistuje žádná oblast mikroekonomie, kde by nebylo možno provést experiment. Mezi typické oblasti patří zejména následující:

- Smlouvání (bargaining);
- Chování výrobního podniku, monopolní chování, kartelové dohody;
- Finanční trhy, bubliny na trhu, investice;

- Aukce a aukční mechanismy;
- Experimenty s veřejnými statky;
- Rozhodování jednotlivce v nejistotě, či při riziku.

Ekonomický experiment je inspirován metodami užívanými v přírodních vědách, zejména ve fyzice. Metoda experimentální ekonomie je proto poměrně striktně vymezena. Zakládá se na dvou principech: 1) opakování (replikace) experimentu s různými subjekty a 2) kontrola - experimentátor je schopen nastavit a řídit některé charakteristiky účastníků experimentu (preference, motivace, náklady rozhodování apod.).

Právě tyto dvě skutečnosti činí z ekonomického experimentu atraktivní metodu ekonomického zkoumání. Představa, že lze opakovaně zkoumat chování osob ve vybrané situaci (která obvykle odpovídá nějakému teoretickému modelu), je pro ekonomii, která z velké části stojí pouze na neopakovatelných empirických zkušenostech, lákavá.

Kontrola nad chováním jednotlivců v rámci ekonomického experimentu je uskutečněna prostřednictvím odměny účastníkům. Účastníci by měli dostat takovou odměnu, která je pro zkoumanou situaci adekvátní. Tedy odměnu, která je bude *přiměřeně* motivovat, aby se v dané situaci chovali způsobem, který by odpovídal jejich chování v realitě, pokud by čelili podobné situaci. Za nejvhodnější formu kompenzace je považována *peněžní odměna*. Využití jiných komodit (populární jsou např. čokoládové tyčinky) s sebou přináší problém jejich možného různého ocenění.

Tradiční a nejčastěji využívanou skupinou osob, která se ekonomických experimentů účastní, jsou univerzitní studenti. A právě fakt, že značná část publikovaných výsledků ekonomických experimentů se opírá o pozorování chování této - specifické - skupiny osob, bývá uváděn jako jedno z vážných omezení experimentální metody. Stejně tak ekonomický experiment - jako ostatně každý ekonomický model - značně zjednodušuje popisovanou situaci. Skutečné reálné situace (trhy), které se laboratorní experimenty snaží simulovat, jsou komplikovanější než ty, které účastníkům předkládají experimentátoři. Experiment je stále jen modelem dané situace a jedná se spíše o testování teorie než pozorování reality, či praxe. Tuto výtku je však možno směřovat na celé ekonomické zkoumání.

Pokud vás tato problematika zaujala, k prostudování doporučuji:

- FRIEDMAN, D. - CASSAR, A. *Economics lab: an intensive course in experimental economics*. London: Routledge, 2004. ISBN 0415324017.
- DAVIS, D. D. - HOLT, C. A. *Experimental Economics*. Princeton: Princeton University Press, 1993.
- KAGEL, J. H. - ROTH, A. E. *The Handbook of Experimental Economics*. Princeton: Princeton University Press, 1995.
- GUALA, F. *The methodology of experimental economics*. Cambridge: Cambridge University Press, 2005. ISBN 0521853400.

- SMITH, V. L. Experimental Economics: Induced Value Theory. *The American Economic Review*. May 1976, vol. 66, no. 2, Papers and Proceedings of the Eighty-eighth Annual Meeting of the American Economic Association, p. 274–279.
- SMITH, V. Microeconomic Systems as an Experimental Science. *American Economic Review*. Vol. 72(5), p. 923–55.
- PLOTT, Ch. R – SMITH, V. L. *Handbook of experimental economics results*. Amsterdam: North-Holland, 2008.

3 Mezinárodní srovnání

Autorem této části je Jaroslav Nekuda

Za 0,52 sekundy nám pan Google oznámil, že našel zhruba 593 tis. výsledků hledání slovního spojení „mezinárodní srovnání“ a po zadání anglického ekvivalentu – „international comparison“ – za stejnou dobu vrací dokonce 15 milionů vyhledaných informací. Řekneme si něco o tom, v čem tkví oblíbenost této metody, k čemu je dobrá a jaké jsou její základní principy.

Pár příkladů úvodem:

- K nejbohatším zemím světa (měřeno podle parity kupní síly) patří Katar, Lucembursko, Lichtenštejnsko a Spojené arabské emiráty. Česká republika se ve **srovnávacích žebříčkách** pohybuje mezi 30.–40. místem na světě.
- V rámci EU je Česká republika na **15. místě podle HDP na hlavu**.
- **Nejšťastnější život** žijí lidé ve Švýcarsku a i my jsme na tom také docela dobře, ale do Burundi nebo Toga – tam by se asi jeden moc nehnal.
- **V indexu vnímání korupce** [Corruption Perception Index] si nevedeme zrovna nejlépe.
- V práci tráví Češi **hodně času, ale mají malou produktivitu**.
- **Srovnání mezd v ČR se zahraničím** není příliš povzbudivé.
- Z Česka „odtéká“ do zahraničí značná část kapitálu **ve srovnání s jinými zeměmi**.
- Podle Giniho indexu patří naše země k **nejvíce rovnostářským**.
- Česká republika se umístila také na parádním prvním místě při měření tzv. **indexu neřesti**, prostě „**jsme nejlepší**“ :-); ale - jeden může být docela rád, že se **narodil právě v Česku** a nikoli třeba v Nigerii.
- **(Ne)dostupnost bydlení** u nás a v Evropě.

Životní úroveň, náklady na pracovní sílu, minimální mzdy, produktivita práce, systémy sociálního zabezpečení, hospodářský růst, rozpočtové deficity, konkurenceschopnost, inovace, inflace, výdaje na školství, úmrtnost, fungování toho a „tamtoho“ ... Ve výčtu potenciálních témat a servírování podobných [zajímavých] informací bychom mohli pokračovat skutečně hodně dlouho. Vypadá to zajímavě a

zajímavé to také je. Ptáte se proč? Protože výsledky mezinárodních srovnání obvykle odpovídají na to, o co se každý živě zajímá: *jací jsme, jak na tom jsme, odkud a kam kráčíme [resp. přešlapujeme na místě], co děláme dobře a co naopak špatně, co je možné zlepšit, kdo jsou naši konkurenti, kde bychom se mohli poučit, co převzít od jiných a co naopak odvrhnout jako nepoužitelné, kde a jaká nebezpečí na nás mohou číhat?*

Vlastní realizace mezinárodních srovnání je velice lákavým polem pro výzkumníky, výsledky „dobře vypadají“ a přitahují také značnou pozornost. Různá mezinárodní srovnání produkuje Světová banka, OECD, IMF, známé jsou velké mezinárodní srovnávací výzkumy jako například Evropský výzkum hodnot (EVS), Mezinárodní program sociálního výzkumu (ISSP), Evropský sociální výzkum (ESS) a mnohé další. Parádní věcíčku také nabízí web OECD – **Better Life Index**, který hned „online“ graficky prezentuje mezinárodní srovnání podle kritérií, která koho zajímají: kvalita bydlení, příjmy, zdravotní péče, životní prostředí a mnohé další. Vyzkoušejte.

Mezinárodní srovnání patří svou povahou k metodám kombinovaným, mají složku jak teoretickou tak i empirickou. Srovnání je nástrojem hledání podobnosti a rozdílnosti ve světě rozmanitostí a společně s pozorováním a experimentováním představuje základní poznávací empirické úkony. Srovnání patří mezi elementární metody vědeckého poznání, je postupem velice starým a současně je i mohutným nástrojem efektivní orientace člověka ve světě. Realizace mezinárodních srovnání je však obvykle spojena s řadou teoretických a metodologických úskalí a fines a vyžaduje dobrou obeznámenost s celým problémovým polem. Výborným pomocníkem pro různá mezinárodní srovnání je databáze Euromonitor Passport, se kterou jste se již mohli seznámit ve druhé lekci AKAP. Vstup do ní najdete **zde**.

Zajímavou a studenty často vyhledávanou alternativou metody mezinárodních srovnání je využití metody „bez“ mezinárodního rozměru, tedy prostého srovnání různých entit třeba v „domácích poměrech“. Nikoli ne nadarmo se říká, že *srovnání je matkou poznání*. „Většina lidí neví, co chce, dokud to nevidí v kontextu s ostatními věcmi. Nevíme, jaké kolo si koupit – dokud nevidíme borce na Tour de France, který šťastně zvedá nad hlavu bicykl jedné konkrétní značky. Nevíme, jakou zvukovou aparaturu si máme vybrat – dokud neuslyšíme bedny, které zní o třídu lépe než všechny ostatní v prodejně. Nevíme dokonce ani to, co si počít s vlastním životem – dokud nenajdeme příbuzného nebo přítele, který nám poslouží jako vzor. Všechno je relativní. Stejně jako pilot, který se pokouší přistát v noci, i my potřebujeme na obou stranách ranveje světla, která nás navedou na správnou dráhu.“ (Ariely, D., 2009, s. 17).

V databázi závěrečných prací studentů MU můžeme najít třeba následující témata:

- Analýza a komparace spotřebních daní v České republice a ve vybraných zemích EU

- Komparace právní úpravy institutu finančního arbitra ve vybraných zemích Evropské unie
- Komparace financování a řízení vybraných Regionálních rad regionu soudržnosti
- Komparace municipální samosprávy v Nizozemí a ČR
- Komparace trhu práce ČR a Francie
- Komparace implementace eHealth v České republice a na Slovensku v kontextu doporučení EU
- Programy financované z ERDF – komparace v rámci EU
- Komparace možností použití fundamentální analýzy akcí na českém a americkém kapitálovém trhu
- Komparace příčin fluktuace personálu v průmyslových firmách se zahraničním a českým vlastníkem
- atd.

Pokud vás téma zaujalo, můžete si o metodě mezinárodních srovnání přečíst více **v nepovinné části** dvou následujících článků, které jsme publikovali těsně po revoluci. Pokud pomineme porevoluční dobový kolorit (zejména u použitých příkladů), základní informační hodnota zůstala – doufejme – stále zachována :-). První článek akcentuje více teorii mezinárodních srovnání, druhý pak metodologii a oba mají neveliký společný informační průnik.

Článek I.:

BURJANEK, Aleš a Jaroslav NEKUDA. Některé teoreticko-metodologické otázky mezinárodních sociálně ekonomických komparací. *Sociológia*. 1991, roč. 23, č. 4, s. 327-338. ISSN 0049-1225.

Článek II.:

BURJANEK, Aleš a Jaroslav NEKUDA. Některé otázky mezinárodních sociálně ekonomických komparací. *Ekonomický časopis*. 1991, roč. 39, č. 7, s. 512-523. ISSN 0013-3035.

P
RO ZVÍDAVÉ - „CO TO JE ŠTĚSTÍ?“

Můžete si přečíst krátký článek o – svým způsobem – mezinárodním srovnávacím výzkumu lidského „štěstí“. Je zajímavý hned ze tří důvodů:

- povšimneme si různých způsobů operacionalizace pojmu „štěstí“ – tedy jak tento obecný pojem rozložit do měřitelných proměnných (otázek),
- jak ošidné mohou být podobné srovnávací výzkumy,
- samotné téma je velice zajímavé a tak se možná dozvíte, že se „teprve máte na co těšit“ :-)

Článek najdete [zde](#). Koho by téma „štěstí“ zaujalo, může se podívat ještě na čtyři další, podobně orientované výzkumy, [zde](#), [zde](#), [zde](#) a konečně i [zde](#).